

Johan Rasch, husmann og fotograf

Av Helge Nome

I begynnelsen av 1840-årene fikk vi de første fotografene i Norge. Fra den tid og fram til våre dager er det tatt store mengder fotografier. Dersom dette materialet var bevart, ville vi hatt en enorm kilde til kunnskap om liv og virke gjennom de siste 140 årene. I forhold til innsamling og bevaring av gjenstander og skriftlig materiale, har fotografiet fått en stemoderlig behandling. Først de siste 10 til 15 årene har det blitt en økende forståelse for fotografiets kulturhistoriske verdi. Mye av det fotografiske materialet er ødelagt, men offentlige institusjoner, privatpersoner og organisasjoner har de siste årene satset mye på å bevare det som fremdeles eksisterer.

Dersom man vil oppspore gamle fotografier fra Rødøy i offentlige arkiv eller i privat eie, vil man før eller senere støte på navnet Johan Rasch.

Gjennom sitt nær 80-årige liv, var Johan Rasch innom mange ulike yrker. Han var lærer, bokholder, revisor, husmann, fisker og fotograf. En allsidig mann som også utførte graveingsarbeider, bokbinding, var abonnements-tegner for en avis, agent for en ullvarefabrikk og dessuten skytterlagsformann og aktiv kommunepolitiker gjennom en mannsalder. I denne artikkelen er det imidlertid fotografen Johan Rasch som skal få oppmerksomhet.

Johan Rasch ble født på husmannsplassen Buvika i Rødøy 11. november 1867. Som den yngst av tre søsken, vokste han opp under den vakre Buviksfossen. Faren, Lars Johannsen, var opprinnelig fra Trøndelag der han hadde arbeidet som møller. I Buviksfossen var det kraft nok til å drive ei mølle, og kanskje var det mølla faren bygde og drev som ga overskudd nok til at sønnen, Johan, kunne få seg en utdanning.

Egentlig ønsket Johan Rasch å begynne på lærerskolen i Tromsø, noe som ikke lot seg gjøre på grunn av dårlig økonomi. Etter noen sesonger på Lofot-havet, reiste han i stedet i 1889

Johan Rasch, 1867 – 1944. (Eies av familien Rasch)

Thorstein Brændmo, fotografen Johan Rasch gikk i lære hos fra 1889 – 1891. (Foto: Thorstein Brændmo/ eies av familien Rasch).

til Bodø. Der begynte han i fotograflære hos fotograf Thorstein Brændmo.

Brændmo startet sin virksomhet som fotograf ca. 1870 og hadde atelier bl.a. i Bodø, Kabelvåg og Stokmarknes. De fleste fotografiene som er registrert etter ham, har motiver fra hverdagslige situasjoner. Dette var fotografier som på den tiden var lite salgbare, og de vitner derfor om at Brændmo hadde stor interesse for fotografering. Johan Rasch ble lærling hos en fotograf med lang erfaring, og som uten tvil var svært dyktig.

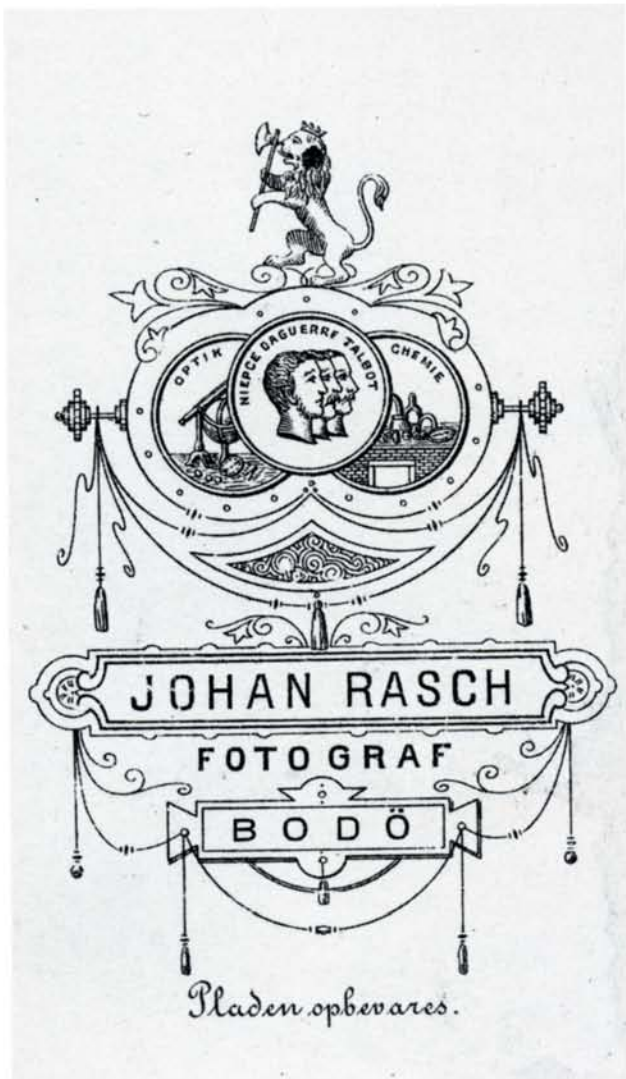
Johan Rasch som fotograflærling. (Foto: Thorstein Brændmo/ eies av familien Rasch).

Etter tre år i lære fikk Johan Rasch følgende «Skudsmaal» av fotograf Brændmo:

«Hr. Fotograf Johan Rasch, har lært Fotografien hos mig, og har i fulde 3-tre Aar, nemlig i Aarene 1889-1890 og 1891, arbeidet i min Forretning. I al den Tid har han altid opført sig til min Tilfredshed.

Han er en særdeles flink og dygtig Mand i sitt Fag og paa hans Retskaffenhed og Troskab, har jeg aldrig fundet noget at udsette.

Han er let af Humør, livlig og behagelig i Omgang. Jeg tør derfor trygt anbefalle ham til

Baksiden av et visittkort tatt av Johan Rasch mens han var fotograf i Bodø.

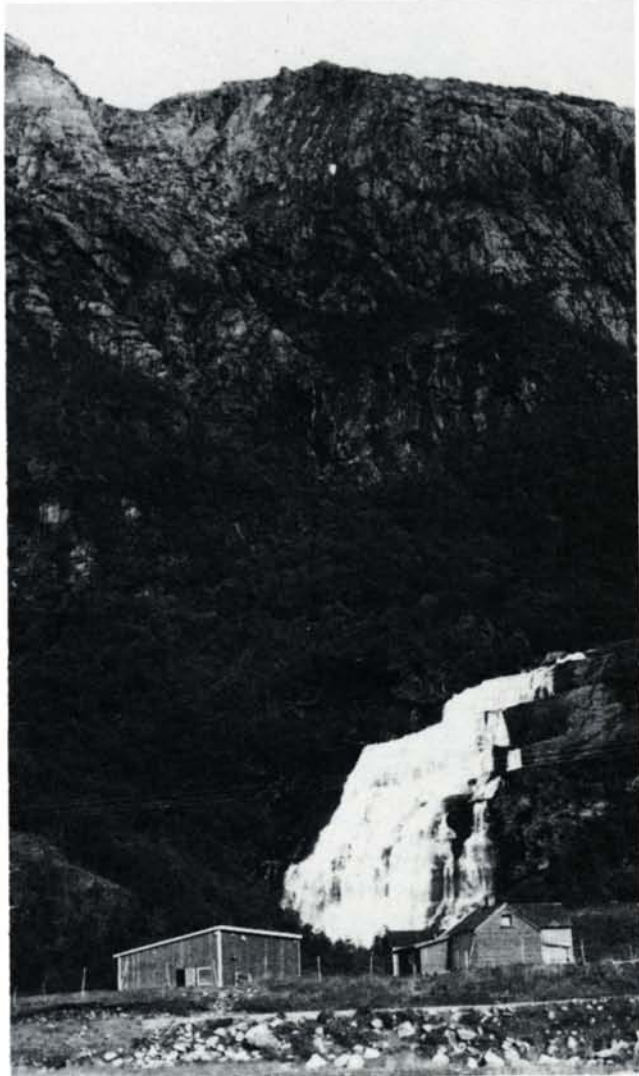
Enhver der maatte ønske at benytte ham som Fotograf, at antage ham som Assistent eller som Compagnion.

Ovenstaaende er mig en Fornøielse paa Forlangende at attestere.

Kabelvaag 22 Marts 1893.

Thorstein Brændmo
(fotograf)»

Etter læretiden begynte Johan Rasch som selvstendig fotograf i Bodø. Hvor han hadde atelier i byen eller hvordan han arbeidet i denne

Buvika, husmannsplassen der Johan Rasch bodde størstedelen av sitt liv. I dag er det sønnesønnen, Jan Rasch, som bor på småbruket.

tiden, har det vært svært vanskelig å finne opplysninger om.

Mens Johan Rasch arbeidet i Bodø, døde faren. I 1895 flyttet han derfor tilbake til Buvika for å hjelpe moren, Karen Johanna. For Johan Rasch ble dette en ny utfordring i hans karriere som fotograf.

Det er vanskelig å tenke seg en profesjonell fotograf bosatt i et så gravgrendt og kommunikasjonsmessig sett vanskelig strøk som Helgelandskysten omkring år 1900. Virksomheten

måtte bety lange og vanskelige reiser enten for fotografen eller for kunden.

Da faren, Lars Johansen, drev mølla, hadde det i perioder vært mange båter og stor trafikk i Buvika. Folk fra øyene og fastlandet omkring kom for å få malt kornet sitt. Møllerarbeidet interesserte imidlertid ikke Johan Rasch. Møllerdriften forsvant med Lars «Johnsa», og med den forsvant også trafikken til plassen. Mange vil vel hevde at det var en form for luksus å drive med fotografering i Rødøy for 80-90 år siden. Sikkert er det ihvertfall at det kom svært få til Buvika for å la seg fotografere.

Fotografen måtte reise til kundene. Johan Rasch reiste til Rødøya i konfirmasjonshelgene og til markedene på Bjørn og Sleipnes. Han ble også bestilt til brylluper og andre store familiebegivenheter.

Denne reisevirksomheten har sikkert ført til større bredde i motivvalget. Johan Rasch laget vesentlig tradisjonelle fotografier av visittkort-typen og gruppebilder fra spesielle anledninger. Han har imidlertid også fotografert båter, bygninger, landskap og folk i hverdagslige situasjoner (kanskje inspirert av fotograf Brøndmo). Johan Raschs bilder er derfor en rik kilde til kunnskap fra tida omkring århundreskiftet i vår landsdel.

Å leve som fotograf i Rødøy omkring århundreskiftet kan umulig ha vært enkelt. Johan Rasch som samtidig med å gå i fotograflære også hadde gått på aftenskole, svarte derfor ja da han i 1908 ble bedt om å være behjelpelig med en del kontorarbeid i firmaet M. Lossius på Rødøya. Fra 1916 ble han ansatt som lærervikar i Indre Sørfjorden og var gjennom 10 år lærer i flere kretser i kommunen. Antakelig ble læreransettelsen et punktum i Johan Raschs karriere som fotograf.

Personlige brev som er igjen etter Johan Rasch, vitner om mye motgang og nød fra slutten av 20-årene og fram til han døde 30. juli 1944 i Buvika. Det har vært et langt sprang i tid og drømmer mellom den 24-årige fotografen Johan Rasch og den aldrende husmannen Johan Rasch.

Johan Rasch Bodö.

Typisk visittkort fra forrige århundre. Dette var en av hovedinntektskildene for datidens fotografer, sannsynligvis også for Johan Rasch.

(Foto: Johan Rasch/Rødøy fotoarkiv).

Negativene (glassplatene) etter Johan Rasch var lenge oppbevart i Buvika, men har dessverre nå gått tapt. Det registreringsarbeidet som Rødøy bygdeboknemnd og Rødøy Historielag har satt igang, viser imidlertid at det fremdeles finnes mange Rasch-bilder blant folk.

Til slutt: Johan Raschs, og andre eldre fotografers arbeid, er av stor kulturhistorisk verdi. Deres beskrivelse av sin egen tid, gir oss en mulighet til å forstå fortiden på en måte skriftlig materiale vanskelig kan gi.

Foruten visittkortene, var gruppebilder og fotografering ved spesielle anledninger viktige kilder til inntekt. Legg merke til gress, panel, hammer og trapp i utkanten av bildene. Fotografen er tydeligvis ikke i sitt atelier. Legg også merke til lerretet bak brudeparet til høyre. Denne dekorasjonen går igjen på flere Rasch-bilder. (Foto: Johan Rasch/ eies av t.v. familien Rasch, t.h. Dagfinn Kleftås).

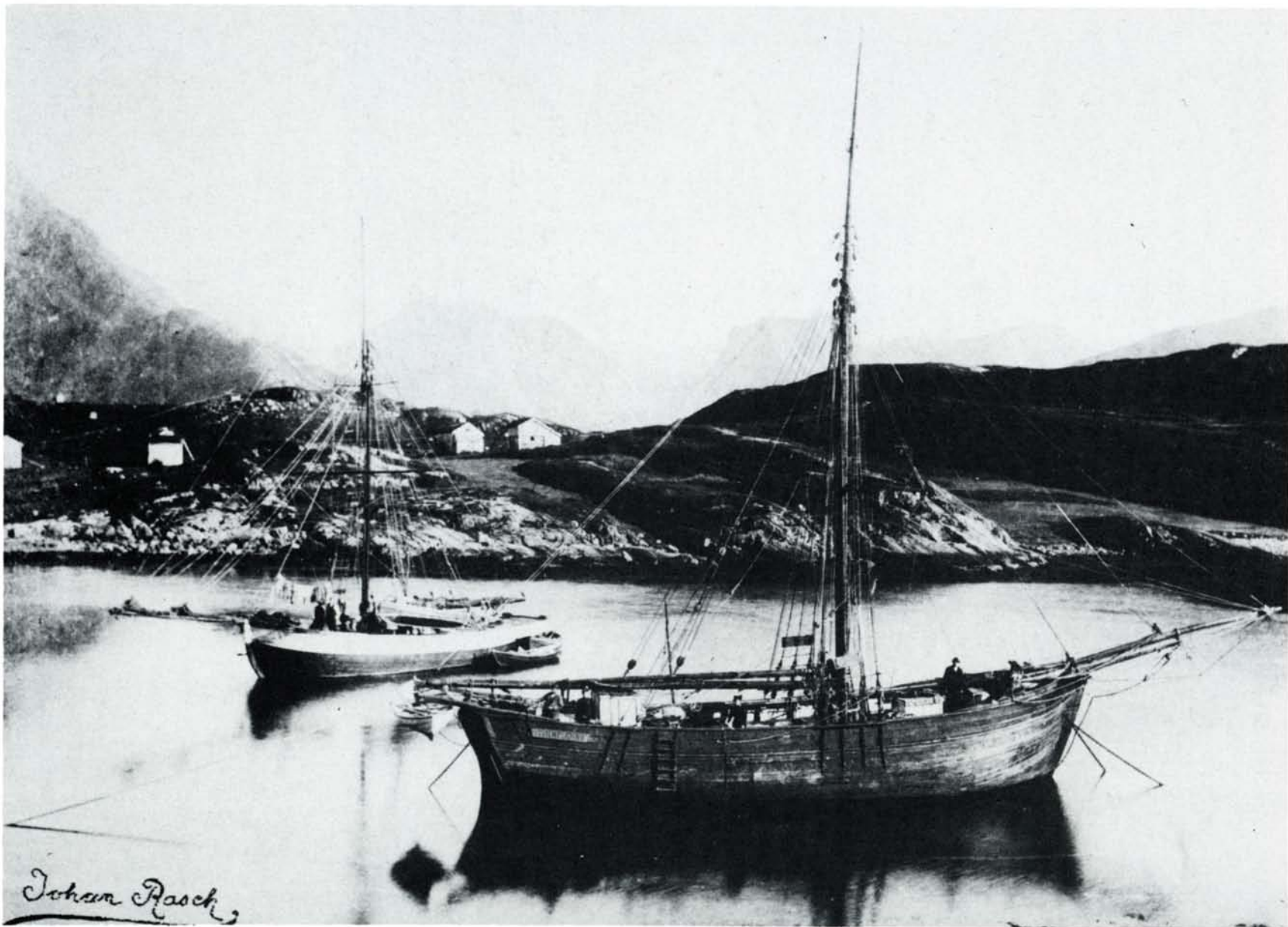
Blant de fotografiene Rødøy bygdeboknemnd har registrert, utgjør denne typen bryllupsbilder en stor gruppe. Johan Rasch har tatt mange slike bilder. Dette bryllupet sto i Værang i 1908 mellom Hans Værang og Therese Sperstad. (Foto: Johan Rasch/eies av Arne Sperstad).

Mer sjelden var det at eldre fotografer fotograferte folk i hverdagslige situasjoner. Det var lite å tjene på det. Dette bildet viser en «sørabåt» med et landmålerlag. Sperstadtind i bakgrunnen. Landmålerlaget besto av en løytnant og tre roere og var stasjonert i Værang. (Foto: Johan Rasch/ eies av familien Rasch).

Fotografiet er fra et vevkurs på Sundøya ved århundreskiftet. Anna Jensen Havnø, litt til høyre for midten av bildet var lærer på kurset. (Foto: Johan Rasch/ eies av Alis Vårvik).

Jakter på Kilaosen. Jakten nærmest heter «Wilhelmine» og tilhørte firmaet Johan Falch, Tjong.
(Foto: Johan Rasch/ eies av Jan Odin Falch).

Dette fotografiet er laget ved å kontaktkopiere en av de svært få glassplatene som er igjen etter Johan Rasch. Fotografiet viser de eldste barna hans. Fra venstre: Erling, Jorun, Leif, Olaug og Svanhild. Bildet er tatt ca. 1919, og Johan Rasch har sannsynligvis fotografert lite etter dette. (Foto: Johan Rasch/ eies av familien Rasch).